

Definice vybraných pojmů k přednášce o typografii

Typografie je nauka o písmu a sazbě, o jejich zákonitostech a správném použití.

Dále se však pojem typografie používá i jako souhrnné označení tiskárenského průmyslu, ale také jako pojmenování činností spojených s grafickou úpravou tiskovin vůbec.

Základní jednotkou písma je znak.

Znak je obraz písmena, číslice, interpunkčního či diakritického znaménka, symbolu nebo drobného grafického prvku.

Diakritická (rozlišovací) znaménka jsou znaky určené k rozlišení různé platnosti téhož písmena.

Diakritická znaménka jsou také označovány jako **akcenty**.

Diakritická znaménka spolu s písmeny vytvářejí tak zvané akcentované znaky.

Verzátky (majuskule) je typografické označení pro velká písmena.

Minusky (minuskule) je typografické označení pro malá písmena.

Kuželka je typografický termín pro kovový hranol, na jehož horní, ramenní ploše, je vystouplý reliéfní obraz písmového znaku.

Na kuželce rozpoznáváme části jako:

Noha - kovový hranol

Maso - ramenní plocha

Hlava písmena - reliéfně vystouplý obraz písmového znaku

Výška ramenní plochy kuželky udává stupeň (velikost) písma v bodech.

Stupeň písma odpovídá velikosti kuželky, jde tedy o odstup jednotlivých řádků.

Čtverčik je čtverec, jehož velikost (délka strany) je dána velikostí kuželky (výšky ramenní plochy kuželky) v bodech.

Proporcionální písmo je takové písmo, v němž jsou šířky písmových znaků různé.

Neporcionální písmo je takové písmo, v němž jsou šířky všech písmových znaků stejné.

Normovaná stránka je papír formátu A4, jejíž text představuje 30 řádků na stránku při 60 znacích na řádku.

Celkem tedy normovaná stránka obsahuje 1 800 znaků.

Do počtu znaků se počítají mezery mezi slovy, interpunkční znaménka i mezery mezi větami.

Nepočítají se znaky dělení slov.

Typ písma je označení pro konkrétní písmo charakteristické kresby a pojmenované vlastním názvem.

Rodina písma je skupina řezů písma odvozených z jednoho typu písma.

Používání řezů písma z jedné rodiny zajišťuje jednotný vzhled dokumentu.

Řezy používáme k zvýrazňování textu.

Kurzíva je vyznačovací řez písma s mírným sklonem odvozený od základního písma.

Kapitálky jsou vyznačovací řez písma, jedná se o verzálky kreslené na střední výšce základního písma.

Prostrkání – změna vzdálenosti mezi jednotlivými znaky

Rozpálení – zvětšení velikosti mezer mezi znaky

Stažení – zmenšení velikosti mezer mezi znaky

Výběrové prostrkání – kerning

je stažení nebo naopak rozpálení konkrétních kombinací znaků (vyrovnání určitých písmových párů)
používá se především při sazbě titulků VERZÁLKAMI

Stránkový rejstřík

jinak také sazba na volný rejstřík, je sazba, při níž se kryje první a poslední řádek u oboustranně potištěné stránky kontrolou v průhledu a také u dvou protilehlých stránek či při vícesloupcové sazbě.

Řádkový rejstřík

jinak také sazba na pevný rejstřík, je sazba, při níž se kryjí všechny textové řádky na stránce jak v průhledu u oboustranně potištěných stránek tak u protilehlých stránek či při vícesloupcové sazbě.

Odstavec

z formátovacího hlediska je to skupina vět či slov ukončených odstavcovou značkou.

Je to základní významová, ale i formátovací jednotka sázené publikace

Východový řádek je neúplný řádek na konci odstavce.

Platí pro něj:

1. musí být vždy delší než odstavcová zarážka
2. musí být alespoň o jeden čtverčik kratší než plný řádek

Hladká sazba

sazí se jí základní text – tedy články, brožury, knihy, kladoucí zvýšené nároky na čtenářovo soustředění.

pravidla:

- písmo jednoho druhu, řezu a stupně,
- stejné prostrkání i řádkový proklad,
- jednotné odstavce – počet sloupců na stránce a jejich šířka, způsob zarovnání a odstavcová zarážka,
- sazba buď celá s dělením slov nebo celá bez dělení slov,
- odchylky mohou být vedeny určitým výtvarným záměrem.

Smíšená sazba

obsahuje na rozdíl od hladké sazby i písma jiných řezů k vyznačování (zdůraznění) částí textu.

Sazečské chyby:

Parchant je buď východový řádek předcházejícího odstavce na začátku nového sloupce nebo nové stránky **nebo** první řádek nového odstavce se zarážkou zapomenutý na konci sloupce nebo na konci stránky.

Sirotek – orphan vznikne tak, že poslední řádek odstavce, který je většinou také řádkem východovým, se nevejde do určeného prostoru stránky nebo sloupce. Proto se přelije na následující stránku či sloupec a stává se tak prvním řádkem.

Vdova – widow vznikne, když se první řádek nového odstavce „zapomene“ na konci sloupce nebo stránky. Vdova je občas tolerována, ale v případě titulku je oprava nezbytná.